

Slovenska književnost.

Prešernove poezije. Uredil A. Aškerc. V Ljubljani 1902. Založil L. Schwentner. — Zopet imamo pred seboj novo izdajo Prešernovih poezij. G. Aškerc jim je napisal uvod, v katerem popisuje Prešernovo življenje in ocenja njegove pesmi. Aškerčeva ocena se odlikuje pred drugimi po tem, da izkuša točno in vsestransko v kratkih črtah popolnoma označiti Prešernovo pesniško osebnost. Nabral je o njem te znake: Prešeren je slovenski in evropski pesnik; njegov jezik je naroden, močno lokalno pobarvan, ne brez hib; uvedel je nove evropske oblike; težišče njegove poezije je v njegovi liriki; „Eros“ mu je zvezda vodnica, in ta „Eros“ je po Aškerčevi opredelbi „tista večna moč, ki po prirodnem zakonu polaritete privlači eden človeški spol k drugemu“; pri Prešernu pa je bil ta „Eros“ kar dvojen, kajti — pravi Aškerc — „Julijo Primičveo je ljubil pesnik, Ano Jelovšekovo pa človek Prešeren“; „na foliji tega najbolj človeškega čustva opeva Prešeren še druge motive“; lirska dikcija mu je umetna in narodna, epska pa realista; jedro „Krstu pri Savici“ je resignacija. Aškerc brani tudi Prešernovo narodno mišljenje, češ da je bil „poleg Stanka Vraza med svojimi rojaki najzavednejši Slovan“.

Seveda se Aškerc ne povzdigne nikjer do stališča one kritike, ki sodi tudi нравno vsebino pesniških proizvodov. In to je pri Aškercu umljivo; zakaj našel je vodilno idejo Prešernovim „visokim nazorom o pomenu pesništva“ v panteizmu. Ocenjujoč legendo „Neiztrohnelo srce“ pravi o Dobroslavu: „Pesnikova duševna moč se spoji z vesoljno močjo — τὸ πᾶν — in šele potem ima pesnik mir.“ Aškerc je tu imputiral Prešernu tudi nazor, da „solnce, vir vsega življenja, mu (pesniku) je dalo pesniško moč in to pesniško moč vzame sedaj mrtvemu pesniku solnce zopet nazaj.“ Ne spuščamo se v kritično in logično razmotrivanje tega stavka, kateri je umljiv pri pesniku, ne pa pri kritiku-modroslovcu.

„Nova pisarija“ je dala Aškercu povod k dolgemu razmotrivanju, v katerem se deloma

opravičeno bori proti „predmarčni cenzuri“. Vendar Horacijev geslo „utile dulci“ ima pač toliko resnične veljave, da se ne sme tako bagatelno smešiti. Ob začetku dvajsetega stoletja smo mi tudi še tega mnenja, da je za pesništvo prenizka naloga, podajati samo „dulce“, ampak da zahtevamo od njega tudi „utile“ — sicer ne v tem pomenu, da bi se „ovcam garje odpravljale“, — ampak v zmyslu нравstvene in kulturne vzgoje ljudske duše in narodne individualnosti. V „Novi pisariji“ je izdal Prešeren ostro satiro na tedanje cenzuro. V tej satiri je načrtal po pesniški navadi karikaturu nasprotnika, katerega slabe strani je krepko pretiral. To seveda odpuščamo pesniku, ne odpustimo pa tega kritiku. Aškerc slika tedanje „reakcionarce in filistre“ kot prave idiote, tako, da se nam morajo kar smiliti ti „reakcionarni elementi“. Aškerc se je s polno fantazijo spravil nad „starokopitne kritike“, kateri so bili tako omejeni, da so baje še celo trdili, da poezija ne sme prihajati „iz dna čuteče, vnete duše“. Ko bi bil Aškerc obrnil svojo ost samo proti krivični cenzuri, bi mu pritrdili seveda tudi mi; a on pač jasno kaže, da si misli še nekaj drugega pod to besedo. Zakaj on trdi, da taki „pisarji“, s katerimi se je imel boriti Prešeren, hodijo tudi dandanes po lepi slovenski zemlji in usiljujejo svoje praktične nauke. Slovenski pisatelji pa korakajo po svoji poti ne oziraje se na lenoglave „pisarje“ ob desni in ob levi“. To trditve je Aškerc pokrepil celo s tremi pikami . . . Nam ni znano, da bi dandanes na Slovenskem kak kritik zahteval, da se naj pesem „debelo po gorjansko zarobi“, pač pa zahtevajo — ne „lenoglavi pisarji“, ampak jako temeljit literati — da mora biti tudi vsebina pesništva vredna človeka kot нравnega bitja. So „učenci“, ki tega ne morejo ali nečejo umeti . . .

Pri „Krstu pri Savici“ je prišel Aškerc v umljivo zadrego. Res se dá „Krstu“ marsikaj oporekati, ako ga sodimo edino le kot epos. A niti Prešeren sam ni nameraval spisati popolnega epa, ampak epsko-lirično epizodo, ki nam karakterizira čudoviti duševni razvoj pokristjanjenja v enem dogodku. Prešeren je

bil mnogo pametnejši kakor večina onih, ki „Krst“ kritizirajo. Segel je globoko, kot pravi pesnik. Pokristjanjenje je čisto pravilno pojmoval kot stvar uma, volje in božje milosti in je bil neskončno vzvišen nad onimi, ki mislijo, da se dá krščanstvo res s fizično silo razširjati. Gledé na Aškerčeve opazke bi si dovolili tudi mi izreči tu nekaj misli.

Aškerc kar apodiktično pravi: „Pokristjanjenje je pomenjalo politično podjarmljenje.“ In vendar je Prešeren tako lepo ločil:

Da smo očeta enega sinovi,
ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi,
da ljubiti mor' mo se, prav' uk njegovi.
Valjun ravna po svoji slepi glavi,
po božji volji ne, duhovnik pravi.

Jasno je tu ločil Prešeren plemenitost krščanskih misijonarjev od grabežljivosti onih, ki so izkušali politično izkoriščati njihovo delo. Saj je bilo takrat podobno, kakor je še danes. Prvi prodira v afriške goščave misijonar, ki išče edino le duš ubogih divjakov. Za njim gre angleški, holandski, nemški trgovec, ki ne išče duš, ampak zlata in demantov in slovove kosti. Potem pa pride vojak „v obrambo trgovskih interesov“. Slednjič nastane vojska, ki mnogokrat pokonča vse kulturno delo krščanstva, ko politično podjarmlja narode. Ali je krščanstvo krivo angleških in nemških grozovitosti v Afriki? In vendar so kristjanje ljudje, ki so jih zakrivilo! Prešernu gre čast, da je ločil med onimi, ki so delali „po svoji slepi glavi“ in med onimi, ki so delali „po božji volji“.

Med „hibami“ te krasne pesmi je iztaknil Aškerc v prvi vrsti — jedro vsega pesmotvora. „Kar kazi ta epos“, pravi Aškerc, „to so prvič preobširna dogmatična razlaganja v ustih Bogomile in misijonarja.“ A takoj za to trditvijo najde kritik nedoslednost v Črtomirovem značaju, „kateri je po kratkih besedah Bogomilinih in misijonarjevih pri volji pokristjaniti se.“ Torej najprej mu je „dogmatizovanja“ preveč, takoj potem pa — premalo! Kako malenkostni so ljudje, ki imajo velike predsodke! Kaj pa Aškerc hoče? Tudi to nam je razodel, rekoč: „Verjetneje in dosledneje bi bilo za takega junaka, da bi si bil res sam prebodel prsi, kakor je nameraval, ko je videl, da je vse izgubljeno zanj, in da se je tudi Bogomila izneverila idealom, za katere se je tako neustrašeno boril.“ Torej Črtomir je napačno ravnal; edino utemeljeno bi bilo po Aškercu, da bi se bil umoril!

Pred vsem moramo Črtomiru čestitati, da je dobil njegovo usodo v roke Prešeren, in ne Aškerc. Oni ga je dal krstiti in posvetiti,

ta bi ga bil pa takoj ob začetku pesmi umoril, da bi mu ne bilo treba „dogmatizovanja“, katero je Aškercu tako silno neljubo. Prešerenova Bogomila stoji pred nami v sijaju vednega devišstva kot idealna podoba; Aškerčeva bi pa bila gotovo — „svobodomiselna“!

Jako nizek pojem ima Aškerc o Črtomiru. Prešeren je njegovo hitro izpreobrnjenje motiviral z Bogomilino molitvijo še mnogo bolj kakor z „dogmatizovanjem“. Aškerc, stoječ na svojem „svobodomiselnem“ stališču, seveda ne more priznati tega motiva, in zato se za teče h kaj čudni razlagi: Po njegovi misli se je dal Črtomir krstiti iz gole — neumnosti! Spomnili smo se one frivolnosti, s katero izkuša Renan „naravno“ razlagati krščanske čudeže, ko smo čitali sledeče Aškerčeve vrstice: „Črtomir je barbar z mehko slovansko dušo; dvomi so mu neznani. Bogovi, za katere se je bojeval, so zapustili njega in njegove tovariše, a krščanski bog, proti kateremu se je boril, ga je, kakor sliši iz ust svoje Bogomile, rešil smrti. Pri takem naravnem človeku, kakoršen je Črtomir, ni bilo baš treba posebnih duševnih bojov; taki ljudje preskočijo brez težave iz jedne skrajnosti v drugo, zlasti, če take metamorfoze pospešuje najmočnejša strast — ljubezen.“

Tako je torej Črtomir po Aškercu kot obžalovanja vreden bedak „preskočil iz jedne skrajnosti v drugo“, in pri tem je imel le to srečo, da se je zgodilo to „premalo vtemeljeno dejstvo“ „brez težave“. Bil je torej tako slabega razuma, da pri vsej mnogoletni borbi med krščanstvom in poganstvom niti do dvomov še ni prišel. Prešeren ga privede do krsta po popolnem samozatajevanju. Aškerc pa Prešerna korigira ter trdi, da je temu „barbarju“ pospeševala to metamorfozo najmočnejša strast — ljubezen! Jasno je, da Aškerc ali ne umeva Črtomirovega značaja ali se pa sili k takim praznim izgovorom, da bi utajil krščansko misel, katero je Prešeren izrazil tako jasno in krepko. Aškerc govori o „krščanskem bogu“ in o „poganskih bogovih“ ravno tako, kot bi bile to enakovredne izmišljotine. Prešeren stoji na temelju krščanstva, Aškerčeva kritika pa sloni na poganskih nazorih; zato mora Aškerc poniževati Prešernove ideje, da jih more kritizirati.

Aškerc pride do Bogomile. Nikjer se ni Prešeren povzpел do tolike idealne višine, kakor v osebi Bogomile. S Petrarko se izprehaja Prešeren po rožnih vrteh in spleta tam svoje vence iz žarnih cvetic, poln človeške strasti in zemeljskega koprnenja. A Prešeren se dvigne tudi do Dantejevih višin — težko sicer,

a z vzletom po večnih vzorih hrepeneče duše, kateri niso niti „nesreče ljubezni in njene rane“ mogle vzeti božanstvene iskre. Bogomila je najlepša prikazen slovenskega slovstva. Ona sveti kot mila danica v zarjo slovenskega pesništva. Kakor Danteju Beatrika je Črtomiru, Prešernu in geniju slovenskega slovstva Bogomila nebeška poslanka, ki jim iz temnih krajev poganstva in grehote kaže pot v svetlo kraljestvo neminljive lepote in blaženosti:

Izmed oblakov solnce zdaj zasije,
in mavrica na blede Bogomilo
lepôte svoje čisti svit izlije,
nebeški zor obdâ obličje milo.

Tako stoji med nebom in zemljo, med poganstvom in krščanstvom, med pohotnostjo in čistobo, med časom in večnostjo, med bojem in mirom, med maščevalnostjo in odpuščenjem — čista deva, simbol kulture, svobode, rešenja in lepote! Kot čudež čistega človečanstva, povzdignjenega od božje milosti v eterične višave neskončne lepote, stoji na slovenskih tleh, pod seboj zemljo, ki jo naj resnica in milost oplodita s semeni večnega življenja, nad seboj nebo, od koder lije Vsevečni na zemljane vero, upanje in ljubezen, v svojem srcu pa sladki mir, ki ga daje harmonija duše z večnim zakonom. To je Bogomila!

In Aškerc? O njej ne vé nič drugega, kakor da je — „prava ženska, nežna duša.“ A to je tudi vsa hvala. Takoj pride graja. „A njeno dogmatizovanje nas kmalu utruja. Od tega hipa, ko začne preobračati Črtomira, začne padati epos sam in leta drugi del ‚Krsta‘ ima dosti manjšo estetično vrednost kot pripovedna pesnitev, nego prvi del. Zdi se nam, kakor bi se bila hotela ponosna Muza kruto maščevati nad pesnikom, ker ji je bil ukazal, naj se prikloni pred gospodom — Pavšekom in tovariši . . .“

Nizko mišljenje! Dolžni smo Prešernu, da ne pustimo tako zaničevati onega dela njegovih poezij, v katerem se je povzpел do najvišje npravne vrednosti. Zato hočemo na kratko pokazati, da je ravno v drugem delu „Krsta“ obilo prave pesniške krasote.

Kratko in v lapidarnih potezah je opisal Prešeren prehod iz poganstva v krščanstvo.

Pokazal je, kako je človeško oznanjevanje krščanske resnice zunanje sredstvo, da se izvê krščanska resnica, kako je pa pravi delujoči princip božja milost, ki preraja srce, razsvetljuje razum in nagiba voljo.

Kot pogan stopi Črtomir pred duhovnika in Bogomilo. Potegniti hoče meč in duhovnika umoriti. A pogled na Bogomilo mu ustavi neusmiljeno desnico. Tu se začenja posredo-

vanje Bogomile. Črtomir jo hoče strastno objeti. Ona ga ne odbije, a „iz njega rok odmakne se počasi“. In zdaj mu začne pripovedovati najprej zgodbo svojega lastnega izpreobrnjenja. Začenja pri svoji ljubezni do njega. Ali ni mesta na zemlji, kjer bi se mogla skleniti ljubeča srca? Ali bo zemlje hlad ogasil src želje najslajše? Tolažbe ni bilo, in našla jo je v krščanstvu.

Tako Bogomila z genialno oratorično fineso porablja čutno ljubezen svojo in Črtomirovo, da vneti ob njeni iskrî višjo duhovno ljubezen. Vsak verz je premišljen, kakor bi ga govoril teolog: Stvarjenje sveta, izvorni greh, vesoljnost odrešenja, vero v večno blaženost — vse to mu kaže iz svoje lastne duhovne preporoditve. Zraven pa se kot na dokaze resnice sklicuje na čudeže in kaže na avtoriteto učeče cerkve. In pri tem ga uči, kako večna ljubezen ne zatira časne, ampak jo blaži in izpopolnjuje; kako krščanstvo ne nasprotuje naravi, ampak jo dviga do višje popolnosti: njena ljubezen do njega ni izginila s krstom, ni se umaknila sovraštvu, ampak jo nagiba, da tudi njega privede do vira resnice in dobrote. Zato ona kot kristjana moli zanj, za pogana. In te molitve jo je učil duhovnik, ki ga on sovraži. Črtomirovo čustveno ljubezen do sebe napeljuje na ljubezen do višjega ženskega vzora, do deviške Matere božje. In nato šele, ko mu je dušo napojila s temi krasnimi vzori, stopi predenj v svesti si vse svoje npravne, iz krščanstva pridobljene duševne sile, in ga kliče:

Iz spanja svoj'ga, Črtomir, se zbudi,
slovo daj svoji strašni, dolgi zmoti!

To je prvi del izpreobrnjenja. Črtomir je omehčan, a preden se uklone, stavi svoj ugovor, isti ugovor, ki se je tisoč- in tisočkrat že ponavljal v zgodovini: Zakaj pa kristjani sami tako ne živite, kakor vaša vera uči? Tu mora odgovarjati duhovnik: Tudi te kristjane, ki zoper vero delajo, veže božji zakon, in krivi so ter kaznjivi, ako delajo zoper postavo, po kateri „smo očeta enega sinovi, ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi“! Nato je Črtomir pripravljen, da postane kristjan, a zahteva v zakon Bogomilo. To je drugi del izpreobrnjenja.

Prešeren pa gre še dalje in kaže pot do popolnosti. Bogomila vzame zgled od rože, ki so ji odločeni kratki dnovi, da pokaže minljivost sveta in obrne Črtomirov pogled na „čase večne“. Od nje preide nase in povê, kako je sama sebe dala Bogu za žrtev, ki naj izbriše krvava dejanja Črtomirova in mu izprosi izpreobrnjenja. Za njo podâ svojo izpoved duhovnik: Jaz kot Nемец sem bil

krvoločan pogani, in da izbrišem svoje hudo-bije, sem se odpovedal vsemu svetnemu vzi-vanju. Ti kot Slovan stori isto! Črtomir tega sveta ne sprejme, ampak ga smatra kot rešig-nacijo, kot obup nad svetno srečo. Tudi Bogomilina žrtev se mu zdi izpočetka samo de-janje obupa in vsahle ljubezni. A Bogomila mu pokaže, da je krščanska ljubezen vzvišena nad zemskim obupom in da plapolala nje naj-čistejši plamen v heroičnem sklepu zmage nad svetom. Črtomir tega še ne more pojmiti z razumom, vendar v zgledu Bogomile vidi nad-človeško, nebeško silo, ki jo daje božja milost, in ta ga nagne, da uklone svoj razum čudežni milosti. Preden more z razumom apologetično prodreti v notranje tajnosti krščanstva, ga nagne veliki junaški zgled Bogomile:

Jok, ki v oči mu sili, komaj skrrije.
Da ni nebo nad njim se odklenilo,
da je na svetu, komaj si verjame,
tak Črtomira ta pogled prevzame.

Vendar za krst potrebni osnovni pojmi krščan-stva so mu znani, volja je pridobljena — lahko torej sledi krst.

To je dušeslovni razvoj v drugem delu „Krstu“. Kdo more reči, da ni izveden pra-vilno, genialno in povsem umetniško? Prešeren je z dogmatično natančnostjo podal kratko vse stopinje dušeslovnega razvoja, kateri more privedti pogana do evangelijske popolnosti. Iz tega se vidi, da je naš pesnik krščanstvo glo-boko premišljeval, da je notranje sam kot pravi pesnik izkušal preživeti ta razvoj, da ga je mogel potem v tako jasnih potezih izraziti v tej prelepi pesmi.

Res je, da je ta dušeslovni razvoj bolj označen, kakor pa popolnoma opisan. A če bi ga bil Prešeren natančneje razvijal, bi bil še bolj izginil značaj epa, in kritiki, kakor je Aškerc, bi mu še bolj oponašali, da — dolgo-časno „dogmatizuje“. Najvišje misli Prešeren razlaga s toliko eterično nežnostjo, da mo-ramo odkrito in z občudovanjem drugemu delu „Krstu“ priznati vrednost popolnega umo-tvora. Če hoče kdo ta del stisniti v okvir epike ali lirike ter ga po tem okviru meriti in ceniti, je to njegova stvar, ki notranje vred-nosti prav nič ne izpreminja.

Preveč se naglašajo Prešernove besede v pismu do Čelakovskega, v katerem pravi, da si je hotel s „Krstom“ „pridobiti naklonjenost duhovščine“. Da si jo je pridobil, to je pač jasno, in mogoče, da je tudi imel ta stranski namen, a bilo bi pač prenizkotno misliti o Prešernu, da bi bil cel epos, tako krasno za-mišljen, s toliko prepričevalnostjo zložen — spisal iz gole hinavščine. Prešeren je imel pač

mного grehov — a ravno v „Krstu“ je pokazal, da živi v njem poleg grešnega tudi plemeniti človek, ki ima odprto oko za нравno lepoto.

Slednjič prihaja Aškerc do — Dagarina. „Auto-da-fé“ je pač želja, kakor se zdi, tudi Aškercjeva. Bilo bi vendar tako romantično, če bi se moglo kaj „španskega“, v takem slogu, kakor nam je znan iz petkrajcarskih „znan-stvenih“ brošur o inkviziciji, spraviti tudi v slovensko slovstvo! Vendar tudi Aškerc nekako priznava, da z Dagarinom ni nič. A „auto-da-fé“ je vendar tako interesantna stvar! Če torej Dagarin ni sežgal Prešernovih pesmi, jih je pa kdo drugi. In res so našli „zelota“, brata Prešernovega, Jurija, ki je bil župnik nekje na Koroškem in „velik zelot“. O tem „zelotu“ smo mi pisali že na str. 316. t. l. Zaradi duševne bolezni je moral v pokoj. Na tega ubogega g. Jurija se torej obešajo nade „auto-da-fé-ja“ željnih inkvizitorjev, in Aškerc je mnenja, da je „prav mogoče baš ta Jurij poskril ali sežgal kak rokopis svojega brata pesnika . . .“

Da, mogoče, mogoče je to res. Kajti mo-goče je na svetu jako mnogo. A tudi tri pi-čice, s katerimi je hotel Aškerc povzdigniti to možnost bližje k realnosti, je ne premaknejo ex statu possibilitatis . . .

A računajmo s to možnostjo! Recimo še več, recimo celo, da je Dagarin res sežgal ali dal sežgati Prešernovo zapuščino, kar ni-kakor ni nemogoče. Ali smemo tarnati zaradi tega? Prvič moramo reči, da je Dagarin kot bivši dobrohotni profesor Prešernov pesnika dobro poznal, in tudi nimamo nikakega vzroka reči, da bi on bil pravo pesništvo manj cenil, kakor oni, ki mu dandanes tiščé goreča po-lena v roko. Drugič pa nam kaže pogled na vse to, kar so novejši preiskovalci izkopali iz zapuščinskega prahu ter dodali „Poezijam“, v primeri s tem, kar je Prešeren sam obelodanil, jako srednje vrste pesniško tvarino. Gotova in izpričana tradicija nam pa govori, da je Prešeren bival v Kranju v jako srednje izobraženi družbi, v kateri se je porabilo več alkohola, kakor ga more prenesti sramežljiva Muza. In tu se niso pisale tragedije ali zlagale veličastne pesmi v nibelunških strofah, ampak ista tra-dicija nam pripoveduje, da je Prešeren prinesel v žepih večkrat pozno ponoči razne zmečkane papirčke seboj, na katerih so bili najbrže stih, a taki, ki bi se jih bil Prešeren gotovo sam sramoval obelodaniti v „Poezijah“. Že Vodniku, ki ni bil preveč izbirčen estetik, se „pesmi iz Kranja“ niso zdele vse za tisk, in ustno iz-ročilo pripoveduje, da se je ta „genre“ tam ohranil tudi še v Prešernovih časih. Ne vemo,

ali bi imelo slovensko pesništvo od takih „pesnitev“ kaj posebne koristi, Prešernova slava pa gotovo ne. Pustimo torej to „možnost“ odprto in nikar ne tujimo zaradi nje! Gotovo je to, da imamo v „Poezijah“ vsega pesnika Prešerna. Imeli smo že na str. 122. t. l. priložnost, opozoriti na manj vredne Prešernove „pesnitve“, ki bi njegov značaj le še bolj otemnile, ako bi jih bilo kaj več.

A bodi dovolj teh opazk! Zdele so se nam potrebne, ker cenimo visoko Prešerna v vsem, kar je zapustil lepega. Apoteozi človeka Prešerna smo se vsikdar ustavljali, a zato smo tembolj dolžni, da branimo to, kar je na njem pesniško veličastnega.

Dr. E. L.

Janka Kersnika zbrani spisi. Uredil dr. Vladimir Levčec. Zvezek II. Sešitek II. Cena K 2·50, po pošti K 2·60. II. zvezek elegantno vezan v platno K 6—, po pošti K 6·30, elegantno vezan v pol usnje K 7—, po pošti K 7·30. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1902. — Druzega zvezka drugi sešitek zbranih Kersnikovih spisov prinaša dve povesti: „Lutrski ljudje“ in „Testament“.

„Lutrski ljudje“ so povest dveh nesrečnih src, ki jima ni bilo dano uživati skupaj ljubezni srečo. „O deklci, katere obrazek je naslikan tu gori nad menoj, in o njem, ki ga je slikal, govori moja povest“, pravi pisatelj (str. 2).

V prijaznem gradiču na Gorenjskem prebiva družina Wernerjeva, ki sestoji iz gospodarja, sina, hčere in stare tete. Grajščak je do vratu zadolžen pri pl. Bergu, bogatem zasebniku iz Lipskega. Sin njegov, „nadlajtnant“, zna tudi dobro zapravljeti, in tako je kmalu v kleščah upnikovih. Da se reši, prodá svojo hčer Olgo pl. Bergu. Olga ljubi slikarja Kosana, ki jo je videl pred letom dni v Rimu in jo slika na prošnjo očetovo. Olga se poroči s pl. Bergom, zatrjujoč Kosanu, dá se vdaje le sili, da reši očeta in brata, da pa ostane vedno le njemu zvesta. Pri skrivnem slovesu pobije pl. Berg Kosana in ga hudo rani. — Čez tri leta pride Olga v Rimu v razstavo, vidi sebe naslikano kot Venero in zvé za naslov Kosanov. Obišče ga, in pri tem jo zaloti pl. Berg. Ločitev zakona je posledica, Kosan pa umrje v bolnici.

Značaji so risani splošno prav dobro. Tipični „nadlajtnant“ (zakaj ne „nadporočnik“, ne vemo) je „navaden človek, lahkomišeln, brez trdnih nazorov, individuum, ki živi, ker je v življenje posajen“ (str. 21). Pl. Berg je označen premalo. Slikarja Kosana je dal stric duhovnik v šole. Mladi mož je simpatičen, zagovarja slovenske kmete, svoje rojake na-

sproti pl. Bergu, a ni značajan v svoji ljubezni. Ko prestane bolezen vsled rane, se vrne v Rim; tu zaide na kriva pota in živi zelo lahkomišeln. Tega bi ne pričakovali o njem. In to pripoveduje on Olgi, ki mu pové, da ga še vedno ljubi, vkljub temu, da je žena Bergova! Tudi Olga naj bi bila bolj močna; če se žrtvuje za očeta in brata, naj bo žrtev popolna, in zvesta naj bi bila možu tudi v srcu, ne samo po zunanem! Ker je pa vedela, da ne bo mogla, dá, ne hotela biti zvesta, naj bi ne vzela pl. Berga!

Krepko, kakor more le verna slovenska mati, pové Kosanova mati sinu svoje misli in mnenje, ko izvé, da sin hodi „gori pri tistih grajskih zijala prodajat — pri tistih, ki še naše vere niso —“ (str. 41). „In da boš vedel — rajša bi ti bila na vrat stopila takrat, ko si se rodil, kakor pa doživela, da bi mi ti luteranko v hišo vodil, in če bi bila — zlata!“ (str. 42). Sicer pa premalo vpliva versko mišljenje na razvoj povesti, in zato je tudi naslov premalo opravičen.

Mnogo boljša je druga povest „Testament“.

Pri krčmarju Topolščaku umrje bogat tujec; vse svoje imetje zapusti svoji nezakonski hčeri Metki, ki je bila pri Brnotovih na reji. Testament dá Topolščaku in ga prosi, naj ga izroči sodišču. Topolščak se polakomni bogastva in skrrije testament, katerega mu pa ukrade hlapec Tomaž, oče Metkine matere, ki je služila v Trstu. Topolščak snubi pri Brnotu Metko, in Brnot mu jo dá; Metka ljubi na skrivnem Brnotovega sina Gotarda, a se ne upa ustaviti volji Brnotovi. Preden gredó k poroki, pridejo na sled Topolščakovim sleparijam. Ta je najel mešetarja Klandra, da s silo vzame Tomažu testament. Mesto k poroki mora Topolščak v ječo s Klandrom, Metko pa dobi Gotard.

Krasna je ta povest. V slikanju domačih kmečkih ljudi je Kersnik res mojster. Topolščak in Brnot, bogata kmeta, Tomaž in mešetar Klander — kako živo so narisani! In sodnik s svojo veliko skrbjo za „rakce“, komu ne bo zbudil smeha, čeprav vedno trdi, da „prvo so uradne reči!“ Povest je res iz naroda za narod.

Jezik je v obeh povestih, posebno še v drugi, prav lep, naroden. Pravopis je Levčev. Izraz „poduhovnil se je“ (str. 162) je najbrže storjen po hrvaškem „zapopio se je“. Ljudstvo pa ne govori tako, in ne vem, če se bo ta izraz mogel obdržati.

L. A.

Vrla gospodinja. Spisala M. Luitgarda Rihar. Ponatis iz letnih poročil uršulinskih šol v Ljubljani 1. 1897/98—1901/02. V Ljub-